

Krisztus boldog foglya

Gondolatok Szilágyi Sándor

Boldog rabságom című könyvéről

Budai Gabriella

Tanulmányom célja, hogy Szilágyi Sándor református lelkipásztor életútját, hitének rendíthetlenségét és raboskodása idején tanúsított lelki nagyságát bemutatva rámutassak az evangélium megtartó erejére.

Középiskolai magyartanárként és egyszerű, de elkötelezett református egyháztagnaként is fontosnak tartom, hogy a hiteles élet példák ne merüljenek feledésbe. Szilágyi Sándor *Boldog rabságom* című visszaemlékezése nemcsak történelmi forrás, hanem spirituális dokumentum is, amely a hívő ember válszeit adja az 1950-es és 1960-as évek romániai diktatúrája, totalitárius rendszere léleknyomorító kihívásaira.

Írásom során arra törekszem, hogy Szilágyi Sándor könyve alapján feltárjam azokat az etikai és emberi szempontokat, amelyek a szerző tanúságtételét időtlenné teszik. Nemcsak az egyéni sors bemutatása a célom, hanem egyúttal annak vizsgálata is, hogyan jelenik meg a hit, az igeismeret és a krisztusi attitűd a legkilátástalanabb élethelyzetekben. Ennek érdekében a következő fő szempontok mentén közlitem meg az anyagot: először Szilágyi olvasmányélményeit vizsgálom, amelyek alapvetően formálták gondolkodását és teológiáját. Ezt követően olyan

sorsfordító emberi találkozásokat emelek ki, amelyek tovább mélyítették hitét és szolgálatát, különös tekintettel a börtönévek alatt kialakult kapcsolatokra, majd az ökumené kérdéskörét veszem górcső alá, amely a lelkész életében nem modern-posztmodern elméleti konstrukcióként, hanem a hiteles keresztyén lét természetes megnyilvánulásaként jelent meg. Vizsgálatom célja továbbá annak megmutatása, hogy az üldöztetés közepette is lehet az evangélium szerint élni, sőt éppen ekkor válik leginkább próbává a hit hitelessége.

Vallom, hogy Szilágyi Sándor példája olyan erkölcsi és lelki mintázatot hordoz, amely ma is irányt mutathat. Tanulmányommal emlékezni is kívánok, továbbá hozzájárulni ahhoz, hogy e történet tanúságtétele szélesebb körben ismertté váljon. Az írás során igyekszem megőrizni a tárgyilagos hangnemet, de nem titkolom személyes motivációmat sem: hitem szerint e szenvedéstörténet képes megszólítani a mai olvasót is. A forrásszöveg és annak értelmezése révén arra a kérdésre is reflektálok, miként lehetséges a szabadság megélése a fizikai rabság valóságában.

Szilágyi történetét példázatként is olvasom: Krisztus követésének egyik hiteles megjelenéseként a XX. század második felének magyar történelmében. A dolgozat tehát nemcsak emlékeztetni, hanem gondolkodtatni próbál: mit jelent ma tanúságot tenni a hitről egy hitetlen világban.

* * *

Szilágyi Sándor református lelképásztorról nagyon kevés információt találunk a világhálón: „Szilágyi Sándor (Bihardiószeg, 1912. ápr. 2. – 1977. dec. 23. Bősháza) – emlékiró. Középiskoláit Nagyváradon végezte, majd lelkészi diplomát szerzett a kolozsvári Református Teológián. Mint pankotai lelkészt tartóztatták le 1958-ban, s a Bethania mozgalom nagyváradi csoportjának perében ítélték el 20 évre. Börtönéveit Nagyváradon és Szamosújváron, majd a Bräilai Nagysziget több kényszermunkatáborában töltötte. 1964-ben a kegyelmi rendelet alapján szabadult. Utána Hiripen, majd helyettes lelkészként Bősházán szolgált.”¹

Szilágyi Sándor *Boldog rabságom* című könyve (Koinónia, Kolozsvár, 1999) második, átdolgozott kiadásában olvashatjuk, hogy az első kiadás szamizdatként jelent meg az 1970-es évek végén egy kanadai református gyülekezet gondozásában. A szöveg keletkezéséről Szilágyi Aladár, Szilágyi Sándor kisebbik fia így nyilatkozott: „Apám 1964-ben szabadult, közel hétévi börtön, illetve kényszermunkatábori üdülés után. Ahogy hazatért a Duna-deltából, rögtön papírra

1 <https://kriterion.ro/glossary/szilagyi-sandor/> (2025. 07. 10.) Pankota Arad megyei település, Bräilai Nagysziget Románia második legnagyobb szigete a Duna alsó szakaszán.

vetette az élményeit, *Boldog rabságom* címmel. A vaskos gépirat sorsa követhetlenné vált, kézzől kézre járt, valakik sokszorosították, valakik kicsempészték Nyugatra, apám tudta nélkül. A Securitaténál akkor telt be a pohár, amikor a Szabad Európa Rádió vásárnaponként folytatásokban kezdte sugározni apám szövegét. Nagy készséggel szálltak ki az isten háta mögötti parókiára, házkutatás, többszöri kihallgatás után elkobozták az egyetlen nála fellelt példányt, de nem sikerült vallomásra kényszeríteniük. Tényleg nem tudta, kik szamizdatkodtak élete fő opusával, azt végképp nem, hogy kik juttatták a határom túlrá.”²

„... egy jelentéktelen kis falu helyettes lelkipásztora”³ – írja magáról Szilágyi Sándor a 2265 napos fogságát felidéző *Boldog rabságom* című könyvében –, aki így is kíván majd meghalni, helyettes lelkipásztorként, azzal a vággyal, hogy életében az Urat, az anyaszentegyházat és embervilágunkat szolgálta.

Alázat, reménység, Isten iránti végtelen szeretet – ez sugárzik Szilágyi Sándor minden mondatából. A *Boldog rabságom* 1999-es, második, átdolgozott kiadásának bevezetőjében Visky András egy nagy szerelem krónikájának nevezi a könyvet, mert abban Szilágyi Sándor egyre növekvő szent szeretettel beszélt Jézusával, Jézusáról.

A szerző előszavában, melynek keltezése 1976. május 12., bizonyágtételnek tartja írását, boldog rabságát Isten dicsőségére örökíti meg, azt írja le, amire a Szentlélek emlékeztette a koncepciók pert követő 1958. május 27-től 1964. augusztus 2-ig tartó raboskodás kapcsán.

Olvasmányok, találkozások, emlékek

Szilágyi Sándor könyvében előszeretettel hivatkozik olvasmányaira: az előszóban például Kálvint idézi: „Akik minket Krisztusban szültek, azokat mintegy atyáinknak kell tekintenünk”⁴ – ezzel utal Victor Jánosra és Victor *Boldog rabság*⁵ című magyarázatára, melyet a Filippi levélhez írt, s ami korábban nagy hatással volt rá. Ajándéknak tekintette azt is, hogy rabsága előtt olvasta A *pozsonyi vértövényészék áldozatai 1674-ben*⁶ című többkötetes munkát, hogy innen is, más helyekről is megismerte a gályarabok szenvedéseit.

Szilágyi Sándor tizenötször olvasta végig a Szentírást. Rászoktatta magát korábban, hogy reggel öttől legalább két órát a Bibliával foglalkozzon.

2 <https://litera.hu/irodalom/publicisztika/korossi-p-jozsef-meghalt-aladar-a-filozofus-villany-szerelo.html> (2025. 07. 10.)

3 SZILÁGYI Sándor: *Boldog rabságom*, Koinónia, Kolozsvár, 1999, 134.

4 uo. 9.

5 VICTOR János: *Boldog rabság*, Szövétnek kiadás, Budapest, 1933.

6 RÁ CZ Károly: *A pozsonyi vértövényészék áldozatai 1674-ben I-III.*, Lugos, 1899-1909.

A rabságban ugyan évekig nem foghatott Szentírást a kezébe, de e régi csendességek emlékéből és üzenetéből táplálkozott, a Lélek mindig eszébe juttatta, amire szüksége volt. Kiemelkedő pillanat volt számára, úgy írja: „ujjong bennem a Lélek”, mikor a kihallgatása során Bibliát adtak neki, mert a Szentlélek ekkor is vezette, és megpecsételte benne a hitet és a küldetést. Így talált rá az ordító, türelmetlen kihallgatója előtt az Ezékiel 34,16-ra, és fel is olvasta neki: „Az elveszettet megkeresem.” Ez az ige értette meg vele, hogy azért küldte őt Isten a börtönbe, hogy az elveszetteket, rabtartókat és rabtársakat általa keresse meg. Felejtethetlen, ahogy egy másik fejezetben vallja: az Istentől kapott parókián (ti. a börtönben) nagyon boldogan végzi szolgálatát.

A rabság drága találkozásokat is hozott, például Csiha Kálmán lelkipásztorral. A börtönben boldogságtól sugárzó arccal jött felé a szintén elítélt szolgatárs, aki felidézte egy korábbi, börtön előtti találkozásukat, mikor Szilágyi az Ige alapján tett hitvallást: ha valaha letartóztatják, Krisztus foglyának tekinti magát. Ez a bizonyosság tartotta a lelket Csiha Kálmánban is a fogság éveiben.

Szilágyi felidézi olvasmányai közül még a *Krisztus India országútján*⁷ című könyvet, különösen tekintettel Gandhi alakjára, aki ugyan hindu vallású volt, de a Hegyi Beszéd egyik legismertebb 20. századi nem keresztény követője lett, és annak sok gondolatát beépítette az erőszakmentes ellenállásról vallott nézeteibe. A Hegyi Beszédről rendszeresen tanította hallgatóit, ami által Isten eszközzé válhatott.

Szilágyi Sándor a rabságban tanulta meg, hogy Isten még a gyalázóit is fel tudja használni az emberek lelki táplálására. A táborban a raboknak azt *A szórakoztató Biblia*⁸ című könyvet adták a kezükbe, melyben a szerző gyalázta Isten ügyét és Igéjét, s ehhez sok bibliai szöveget idézett. A rabok pedig kivették a könyvből a tiszta magot, és kidobták a szemetet.

Vajon mi kár és szemét az életben? Mi miért szolgálja az ember javát? Gyakran csak hosszú évek elmúltával értjük meg az összefüggéseket. Így értette meg utólag Szilágyi Sándor nevelőanyja keménységét is, aki egykor elzárta őt a gyerekpajtásoktól, és nyaranta rucaőrzésre kényszerítette magányosan, helyhez kötve a kert végi nád és víz mellett. Isten így is készítette a rabság idejére, a hosszú magányra. E keserű emlékből a fogságban hálára készítő emlék lett.

7 JONES, Eli Stanley: *Krisztus India országútján*, MEKDESZ, 1931.

Egység a Krisztusban

Szilágyi Sándor „úgynevezett” bethánistának vallotta magát. „Úgynevezett”-nek, mert állítása szerint sose szervezkedtek ilyen névvel Erdélyben,⁸ ébredési mozgalmuk célja, a tagok vágya „csupán” Krisztus megismerése, követése és az evangélium terjesztése volt.

A hitben való egységet – Isten kegyelméből – sokakkal megélhették a börtönök alatt. Például az *Oastea Domnului*-nak, azaz a Román Ortodox Egyház *Az Úr hadserege* nevű ébredési mozgalmának tagjaival. Szilágyi Sándor úgy fogalmaz, hogy együtt dobogott sokakkal szíve, mert egyet akartak, Krisztus szolgálatában eltölteni az életüket. Az ígéről beszélgettek, és imádkoztak nap mint nap, sem nyelvi, sem vallási különbségek nem választották el őket.

Gyönyörű rész, mikor arról a három magyar szombatista rabról ír, akikkel a kezdetektől megosztotta napi igéjét. Persze (?) a szombatosok első reakciója az volt, hogy hiába beszél ő az ígéről, úgyis elkárhozik, mivel nem tartja a szombatot. Ő mégis mindig továbbadta nekik azt a napi bibliai verset, amit a Lélek juttatott eszébe reggelente.

Sokat éheztek a börtönben, sokat nélkülöztek, s közben a három szombatista atyafi és Szilágyi Sándor is küzdöttek az önzés, önérdek kísértése ellen: a reggeli kenyérből mind a négyen tudatosan a soron következő darabot vették el, nem méricskéltek, nem válogattak. Amikor pedig a szombatosok látták térdre hullva imádkozni a református lelkipásztort, egyikük ki tudta mondani, hogy bár azt tanulták, mindenki elkárhozik, aki nem tartja a szombatot, de ő nem tud többé azon a véleményen lenni, hogy református rabtársuk elkárhozik. Másik társa is egyetértett ezzel, a harmadik pedig hozzátette, hogy ő már az elejétől úgy gondolja, hogy Szilágyi Sándor nem kárhozatra való ember. Ezt követően már felszabadult lélekkel közeledtek a lelkészhez.

Egy másik esetről is beszámolt a Krisztusban való egység különleges meg tapasztalása kapcsán. Katolikus papokat hallott imádkozni, akik Loyolai Ignác imáját mondogatták: „Krisztus Lelke, szentelj meg engem, Krisztus vére, tisztíts meg engem, Krisztus, a halálom óráján végy magadhoz engem...”⁹ – ez az ima olyan mélyen megérintette, hogy maga megbocsátotta Loyolainak még a protestáns ősök ellen elkövetett tetteit is. „Mikor a mennybe érkezem, megölelem ezért az imájáért” – mondta Szilágyi, a katolikus papok pedig nevettek rajta, de örömmel tanították meg neki Aquinói Tamás imádságát is: „Akarom, amit Te akarsz,

8 Visky Ferenc 1945-ben végzett a debreceni teológián, ahol már korábban bekapcsolódott a CE Bethánia mozgalomba. Első szolgálati helyén, a Szatmár megyei (RO) Egriben indította el azt az ébredési, hitbéli megújítási mozgalmat, amelyből később a romániai CE Szövetség elindult.

9 SZILÁGYI Sándor, 98.

akarom, mert Te akarod, akarom, amint akarod, és ameddig akarod.”¹⁰ A katolikus papoktól lelkesen kérte, hogy beszéljenek neki szentjeik életéről, Krisztus-követségéről, a papok pedig őt kérték, ossza meg velük napi igéjét, és sokat kérdeztek is tőle, mondván, a református teológus sokkal jobban ismeri a Bibliát, mint ők.

Elgondolkodtató az is, ahogy a szokásaikhoz, szertartásaikhoz ragaszkodó, hitbuzgó görögkeleti vallású rabokról ír, akiknek felfogásával ugyan nem értett mindenben egyet, de akiknek hitükhöz való ragaszkodásából tanulni tudott. Szerette és becsülte őket, mert ezek az ortodox vallású rabok a nagy éhezésben is hetente kétszer böjtöltek, felkeltek éjfélkor is imádkozni, alaposan ismerték a Szentírást.

Így élték meg a testvériséget a rabságban katolikus papokkal, ortodox szerzetesekkel, szabadkeresztyénekkel és a baptistákkal is, az Úr Jézus főpapi imájában mondtak szerint: „Én azt a dicsőséget, amelyet nekem adtál, nekik adtam, hogy egyek legyenek, ahogy mi egyek vagyunk: én öbennük és te énbennem, hogy teljesen eggyé legyenek, hogy felismerje a világ, hogy te küldtél el engem, és úgy szeretted őket, ahogyan engem szeretted” (Jn 17,22-23). Szilágyi Sándor itt az efézusi levelet idézi: „Várom hittel az Ef 4,13 beteljesülését: Míg eljutunk az Isten Fiában való hitnek és az Ő megismerésének egységére.”¹¹

Megtérések

Istennél minden lehetséges! Erről olvashatunk a *Turbatu Vasile békét nyer* című kis fejezetben. A román fogoly neve azt jelenti ’veszett’, aminek valóságát a rabtársak gyakorlatban is megtapasztalhatták. Turbatunak a szeméből is gonoszság áradt, mindenkibe belekötött, egyszer mégis Szilágyi Sándorhoz fordult, amikor a terhét nem bírta már tovább hordani.

A korábban lopásokért elítélt, majd politikai okokból leültetett férfi átkot mondott saját életére, ha meg nem öli azt a két embert, akikkel még az elfogatása előtt egy kocsmában összeverekedett. A terve nem sikerült, de a börtönben is élt benne a vágy, hogy egyik-másik rabtársát megölje. Még Szilágyi Sándor megölésének terve is eszébe jutott. Ez a román fogoly előbb egy ortodox pappal imádkozott, hogy könynyítsen lelkén, de eredménytelenül, majd egy kommunista rab tanácsolta neki, hogy kérjen segítséget a református lelkipásztortól. „Boldog voltam” – írja Szilágyi, mert a kommunista belátta, hogy egyedül csak Jézus segíthet. Amikor Jézus mindenható, üdvözítő hatalmát hirdette a veszett, elveszett román rabnak, „Vasile barátom erre azonnal kedves közvetlen szavakkal fordult Istenhez, és kérte, fogadja el őt.”¹² Szi-

10 uo. 99.

11 uo. 99.

12 uo. 66.

lágys is vele imádkozott, és biztatta Vasile-t, hogy ha éjjel nem hagyná az ördög, csak ébressze fel nyugodtan, és újra együtt imádkoznak majd. Reggel aztán a férfi boldog arccal újságolta, hogy jól aludt, és tele van a szíve Krisztus békéjével. Szilágyi ezt követően minden nap hirdette és magyarázta neki Isten ígétjét. Csalódást is okozott a lelkes számára, mikor valami munkára kiemelték közülük tizenkét rabot, és köztük volt a frissen megtért Vasile is. Szilágyi azt írja, hogy egyenesen perelt érte az Úrral, mert úgy gondolta, még tovább kellene vezetnie testvérét a hitben. A Lélek viszont figyelmeztette, hogy csak Jézus a szabadító, a megtartó, és ő meg tudja tartani Vasile friss hitét. S mikor pár nap múlva visszahozták, a férfi ragyogó arccal tett bizonyosságot: tele a szíve Krisztus békéjével.

Az *Egy volt ezredes Krisztusra talál* című fejezet két csodálatos megtérésről számol be. A fogság egyik évében, húsvéthoz közeledve, egy volt ezredes ortodox pap híján fordult hozzá, s kérte, hogy beszéljen neki a nagyheti eseményekről. Így munkába menet, munkából jövet napi két órát tudtak beszélgetni. Az ezredes eddigi életében csak a bibliai történetekről hallott, de most arról is, hogy mi a jelentősége az ő számára, az ő életére és örökéletére nézve Jézus földi szolgálatának, halálának és feltámadásának. Az ezredesben megmozdult „valami”, még inkább „valaki”, aki azt mondta, igaz mindaz, amiről hallott. A katona elmondta, hogy régebben gúnyolta feleségét, mikor az imádkozott, vagy amikor templomba indult, most pedig azt érezte, fogságba kellett kerülnie, hogy Jézus Krisztust megismerje. Szilágyi így felelt neki: „Ha a hűz esztendő le is kell töltenem, az az eredmény, hogy ön ide jutott, megéri nekem!”¹³

A másik megtérés Szilágyi Sándor szelíd, az egyik őz gonoszságát alázattal viselő magatartása nyomán történt. Egy fiatal rabtársa így szólt hozzá: „Az én életemben az ön magatartása készítette el a Krisztus útját. Ezután őt kívánom követni, akit ön oly alázattal mutatott fel nekem.”¹⁴ A komiszkodó, gonoszkodó őz viselkedéséből is áldás lett. A megtért fiatalember hite mélyült, ragaszkodott Urához, és neki szolgált. Szilágyi Sándor még a *Boldog rabságom* megírásakor is azt kérte, azt írta, hogy Isten bocsásson meg az őrnek, és ajándékozza meg őt hittel.

Emberi és őszinte

A sugárzó hit, az Úrban való öröm mellett az is fontos, hogy Szilágyi Sándor természetes őszinteséggel ír a fogolylét apró mozzanatairól, a boldogság kis forrásairól, illetve a kísértés, a gyengeség óráiról is.

¹³ uo. 101.

¹⁴ uo. 101-102.

Nagyon emberi és megható rész, amikor fotót kaphat családjáról, a képen a feleségét látja az első unokájukkal. Ekkor megnyugodhatott, mert megértette, hogy a felesége haláláról szóló korábbi álma hamis volt. Azt azonban nem tudta, hogy kisbaba unokája fiú-e vagy lány, mivel levelet nem lehetett küldeni. Szerette volna, hogy ha fiú, az ő keresztnévét kapná. Csak később, kiszabadulva értesült arról, hogy felesége is erre vágyott, de nem akarta rábeszélni fiát és menyét, ezért nem szólt nekik róla, hanem titokban imádkozott ez óhajáért. S bár a fiatalok eredetileg más nevet akartak adni a gyermeknek, az anyakönyvvezetőnél csak a Sándor nevet tudták kimondani. A fogoly egy újabb fotóról és egy elrejtve beküldött levélből tudta meg, hogy a második unokája az Ágnes nevet kapta. Így írt erről: „Előzőleg hallottam a katolikus kollégáktól, hogy Szent Ágnes miként halt mártírhálált. A hóhér tétozástól levágni a gyönyörű lány fejét, mire az hozzá fordult, és így szólt: »Mit késlekedsz, nekem vőlegényem van, és ő vár rám, teljesítsd a kötelességedet!« ...Ezt a Krisztus iránti szeretetet kértem Ágnes unokámnak és mindegyik családtagom részére.”¹⁵

Építőek ezek a családi történetek, olykor jó megismerni a lelkes magánéletének példás és hiteles mozzanatait, és hívő emberként szabad a lelkipásztor családi örömeiben osztozni, azokért hálát adni.

Emberi dolog, apróság, de nagyon is kedves az olvasó számára az elbeszélő következő szokása: „Minősítse bárki esetleges bogarasságnak, de nagyon szeretek sétálva is úgy elmélkedni, hogy közben valami betűt alakítsak ki a járásommal. Szobában legjobban az omegát szeretem kiformálni, hisz ennek nevezte magát Jézus. Rabságom idején megkedveltem a L betűt is, arra gondoltam, mit mondott Isten Mózesnek: Látván láttam az én népemnek nyomorúságát... Le is szállok, hogy megszabadítsam őt...”¹⁶

A nehézségekről, bajokról, kísértésekről is őszintén ír. A rabok fő valutája a cigaretta volt. Amikor már lehetett otthonról csomagot kérni, ő is, noha nem dohányzott, cigarettát kért. Négyszáz szálát lehetett a csomagba tenni. De megítélte Isten, és világossá tette előtte, hogy ezzel mások kárára volt, kizsákmányolta őket, mert a dohányzás rabjai még az ételt is képesek voltak elcserélni cigarettáért. Ezért megírta a családjának, hogy ne küldjenek többé dohányárut, ám a család valamit félreértve, 440 szálát küldött a következő csomagban. Most Szilágyi Sándor mindet elajándékozta a rabtársainak.

Mire vágyik a börtönben egy rab? Többek között tűre. De tűt tartani tilos volt a foglyoknak. Az ügyesebb rabok viszont drótból tudtak készíteni, így Szilágyi Sándor élelemért cserébe tudott tűt szerezni. Mikor megtalálták nála, négy nap

¹⁵ uo. 92-93.

¹⁶ uo. 94.

izolátort (magánzárkát) kapott, de mert a munkaerőre nappal szükség volt, csak éjjel zárták külön a többiektől. Megindító az elbeszélő önreflexiója: „Így ítélte meg bennem az Úr, hogy ne ragaszkodjam még egy tűhöz sem, ha eltiltanak tőle.”¹⁷

Arra kapunk példát mi, mai olvasók, akiknek a tárgyak, áruk állandóan uralni akarják az életüket, lehet ily módon élni, szerényen, türelemmel csak Istenbe kapaszkodni, és nem a látható világot szorongatni két kezünkben.

A börtönben a foglyok nagy jelentőséget tulajdonítottak az álmoknak, és reggel próbálták megfejteni az álom képeit. Az ószövetségi időkben Isten az álmok által is beszélt az emberekkel, de az Újszövetség óta a beszédével, igéjével ér el bennünket. Szilágyi Sándor nem kedvelte a börtönben az álomfejtéseket, de három álmától mégis nagyon megrendült, és a kísértő támadását látta ezekben a félelmetes álmokban: egyszer felesége haláláról, máskor a nagyobbik fia haláláról, harmadszor a kisebbik fiáról álmodott, akit levágott lábakkal látott. Az álmai után azonnal Jézust kérdezte, kérte, és nyugalmat adott neki, hogy az Úrra bízta a családját: legyen meg az Ő akarata. Évek teltek el, mire csomagot kaphatott, és az abban küldött fotográfáról láthatta, minden családtagja él.

Terhek és boldogság

Természetesen ír a szerző a rabság terheiről, körülményeiről is, de nem ezek a részek maradnak a legfontosabbak, leghangsúlyosabbak. Szűkszavúan beszél arról, hogy négy ágyban nyolcan aludtak, sokszor éheztek, hogy vérzett a lába a bilincstől, hogy az egészségügyi elkülönítőben száznál is többen zsúfolódtak össze, és az éjjelre kapott kevéske szalmazsák miatt felváltva aludtak: amíg az egyik aludt, a másik állt, később pedig cseréltek. Rövid annak a szenvedésnek a bemutatása is, mikor a Duna-deltában gátépítésen dolgoztak, és Szilágyinak a norma túlteljesítése során megsérült a lába. Ugyan kórházba került, de a teljes felépülést nem várták meg, viszik küldték dolgozni, és ő sokáig csak guggolva tudott a rabtársaival menni.

Sokkal maradandóbb pillanatok, a ma emberének is erőt és példát adó részek, mikor az élet szépségeiről, a lélek boldog tapasztalatairól olvashatunk. „Örök emlék számomra az a boldogság, amikor a kövek között megláttam egy-egy fűszálat vagy a szél által besodort falevelet; egy száraz akáclevél! Vagy a közjogi rabok által elhullajtott körömnnyi hamvas szilvahéjat, ennyit is gyönyörűség volt látni. Hát még amikor a cellám lyukas zsaluján keresztül virágágyakat pillanthattam meg. Sose gondoltam, hogy ezek ennyi gyönyörűséget nyújthatnak a léleknek.”¹⁸

¹⁷ uo. 86.

¹⁸ uo. 41.

Szilágyi Sándor visszaemlékezése óhatatlanul is ezt az igét juttatja eszembe: „Nagy nyereség az istenfélelem megelégedéssel.” (1Tim 6,6) A megelégedés békessége, vigasztalása, felszabadító öröme árad a könyvből, az elbeszélő lényéből. De nem csupán érzések, hangulatok örömei, hanem a cselekvő és találekony szeretet megnyilvánulásai is előttünk vannak, amelyekben csodálhatjuk a Lélek leleményes, áldott jelenlétét.

Például az első börtönben töltött karácsony reggelén az fájt legjobban neki, hogy a többi rabtársa esetleg nem jut Isten Igéjéhez az ünnepen. Mivel a cellájuk az illemhely mellett volt, ő az ajtójuk mellé lapult, és a vécéajtó minden becsukódásakor odasúgta az előtte elhaladóknak: „Ne féljetek, Megtartó születt néktek!”, és sok alkalommal románul is elmondta az ünnepi üzenetet, amíg egy őr rászólt: „Vigyázz, mert megjáród!”¹⁹ Ezután nem folytatta ezt a sajátos örömhírmondást, amit később nagyon sajnált, és amivel kapcsolatban azt írja, azóta is fáj a szíve, hogy akkor elhallgatott.

Egy másik alkalommal cellakutatás miatt az örök kizavarták őket a folyosóra, és az egyik őr gúnyolódva szólt rájuk: Ezek Isten fiai. A többi őr nem értette: Isten fiai? Szilágyi erre boldogan idézett az evangéliumból: „Tudják, akik Jézust befogadták, azoknak Ő hatalmat adott, hogy Isten fiai legyenek. Mi ezt tettük, és valóban Isten fiai vagyunk! De mindenki azzá lehet az életében, csak fogadja el hittel az Isten Fiát!”²⁰ Sőt egyre hangosabban, bátrabban mondta, hogy ne csupán a szomszéd cellában tartózkodó postamester hallja, akivel korábban sokat beszéltek Jézusról, és akinek nagyon szeretett volna igét mondani, hanem mindenki a folyosón és a cellákban is. Antal Sándor nevű lelkész cellatársa idegesen reagált a történetekre: „Ezek (ti. az örök) egyszer megölnek minket miattad!”²¹

Visky Ferenc

Visky Ferenc lelkipásztor, cellatárs azt mondta erre az esetre: „Jó volt, amiket mondtál, de túl hangos volt a szavad!”²² Mikor Szilágyi Sándor részletesen elmagyarázta, hogy közben mi minden zajlott le benne, akkor már Visky is igazat adott neki: helyesen cselekedett.

Visky Ferencet többször idézi könyvében Szilágyi: „Lelkemnek örök emlék, hogy beköltözésünk napján, amikor a falnak fordítva a rabruhánkra vártunk, azt mondta Visky Feri: Jákób úgy szerette Rákhelt, hogy a hét esztendő, amit eltöltött érte, csupán néhány napnak tűnt számára. Szeressük mi is nagyon

19 uo. 53.

20 uo. 55.

21 uo. 55.

22 uo. 55.

Urunkat, és a börtönben töltött évek napokká zsugorodnak. Az első időkben így gondolkoztam: gályarabjainkat 1674-ben a pozsonyi vésztörvényszék elítélte ugyan, de már 1676-ban kiszabadították őket a hollandok; abban reménykedtem, hogy mi sem ülünk évekig. Erre azonban Visky Feri azt felelte, hogy Müller György nyolc évet töltött börtönben. Végül teljesen Istenre bízom ezt az ügyet, és annyit akarok itt tölteni, amennyit Ő akar, hiszen mindennek egyedül Ő szabja meg az idejét. Jólesik a szívemnek Visky Feri révén erre gondolni.”²³

Visky Ferenc pedig így emlékszik Szilágyi Sándorra a *Fogoly vagyok* című könyvében (Koinónia, Kolozsvár, 2002): „A nagyváradai csoportban ítélték el. Lelkészek négyen voltunk: Szilágyi Sándor, Dézsi Zoltán, Karczagi Sándor és magam. Nagyon különbözőek, de a különbséget a megkülönböztető és összekötő kegyelmi ajándékok jelentették. Nélkülük nem élhettem volna túl a szenvedéseket. Engem gyakran kerülgetett a halál: súlyos vérszegénység, szédülés, ájulás. Ők megfellebbezték a halált, és rendre visszaimádkoztak az életbe. Bádogtányéromba a magukéból az enyémbé csempészték, ha netán volt mit: krumplit, szalonadarakát, egyebeket, amikről nehezen volt megállapítható a származásuk. Erőszakoskodók voltak, a szeretet nevében meghalni sem hagyták az embert. Nyolc hónapon át Nagyváradon, ugyanabban a cellában, a négysemmélyesben, nyolcan-tízen is elfértünk. A közös áhítat (Szentírás nélkül), az ima tartotta bennünk a lelket.”²⁴

Mindez a 133. zsoltárt idézheti fel bennünk: „Ímé, mily jó és mily gyönyörűséges, amikor együtt lakoznak az atyafiak!... Csak oda küld áldást az Úr és életet örökké!” – és valóban: még a börtönben is gyönyörűvé válhatott a testvérek egysége, támogató, bátorító közössége. Ez a testvéri kapcsolat a humort sem nélkülözte. Szilágyi Sándor így emlékezik: „Az én drága Visky Feri testvérem, aki legjobban ismer, azt mondta egyszer: »Sanyi, te olyan ember vagy, aki ha egyszer meghal, a mennyben csak azt fogja fájlalni majd, hogy nem szenvedhet többé Jézusért.« Amikor ezen nevetve ránéztem, így bizonygatta: – Igen-igen, ezt olvastam Isten egy szentjéről, te pedig hasonlítasz hozzá.”²⁵

S hadd álljon itt a teljesség kedvéért Szilágyi Sándor és Visky Ferenc barátságának története is, melyről Visky Ferenc *Szerelme szorongat* című könyvében (Koinónia, 2004) olvashatunk: „Egy kora reggeli órában, négy óra körül hangos beszédre ébredtünk. Éppen egy szülőfalumból való látogatónk aludt a konyhában. Ő beszélt valakivel. De kivel? Kimegyek és látom: az ágya mellett egy fekete ruhás, alacsony, köpcös férfi ül. Lelkészfélének sejtettem.

23 uo. 50.

24 VISKY Ferenc: *Fogoly vagyok*, Koinónia, Kolozsvár, 2002, 40-41.

25 SZILÁGYI, 115.

Feláll, bemutatkozik: – Szilágyi Sándor, pankotai lelkipásztor vagyok. – Jó, jó – gáncsoskodom, alig leplezhető örömmel –, de ilyenkor egy ismeretlen családban? – Az ismeretlen nem jött zavarba, gátlás nélkül felelte: – Úgy hallottam, hívő emberek vagytok, s akkor, gondolom, jöhetek hozzátok bármikor! – Örömben magamhoz öleltem, és megcsókoltam. Így kezdődött el egy még ma is tartó, mély testvéri barátság.²⁶

A börtönből való szabadulás utáni időkről is ír Visky Ferenc:

„Szilágyi Sándor gazdagabb gyülekezetet kapott, s felajánlotta már ott helyben hét kicsi gyermekemre való tekintettel, hogy cserélhessen velem.

– Szó nem lehet erről. Mindenkinek oda kell mennie, ahová rendelték.

Tisztelem ennek az áldott Szilágyi Sándornak készségét. Amúgy sem állt szándékomban más megoldást keresni.”²⁷

Záró gondolatok

Csupán egy ismertetőt találtam Szilágyi Sándor könyvéről, egy 1985-ben született írást, amelyben a szerző, Sipos Tibor így fogalmaz:

„A könyv újdonsága: Mivel tartozunk a hatalmasságnak?

Hogy a felsőbbségnek engedelmisséggel tartozunk, mert ő Istentől rendeltetett, az már régi keresztyén tanítás.

Szilágyi Sándor ehhez a témához újdonsággal szolgál: nemcsak engedelmisséggel tartozunk a földi hatalmasságoknak, hanem felelősséggel is azokért az emberekért, akik ezt a hatalmat gyakorolják. Amikor a hatalom birtoklói kegyetlenkednek, az igazságot és jogosságot lábbal tiporják, akkor nyilvánvalóan visszaélnek az Istentől kapott hatalommal és ezért súlyos ítélet vár rájuk.

Szilágyi Sándor a vele embertelenül bánó, őt és társait kínzó, velük gúnyolódó rendőrtisztek, börtönőrök felé megtette az engedelmeskedés után a második lépést is: figyelmeztette őket felelősségükre, amelyet a hatalommal vállukra vettek, figyelmeztette őket a számonkérésre, amely egyszer el fog következni.”²⁸

Igen, ez valóban fontos jellemzője a könyvnek, Szilágyi Sándor szemléletének. De az legalább ugyanennyire fontos, hogy ő *szabad szívvel volt fogoly*. Egy ponton úgy is fogalmazott, mikor a munkatábor udvarán két társával az ígéről beszélgettek: „szabadabbak vagyunk azoknál, akik bezártak és fogva tartanak.”²⁹

26 VISKY Ferenc: *Szerelme szorongat*, Konónia, Kolozsvár, 2004, 78.

27 uo., 179.

28 SÍPOS Tibor: *Szilágyi Sándor Boldog rabságom című könyvének ismertetője*, *Tárogató*, 1985/12. 23.

29 SZILÁGYI, 104.

Erőt adó lehet a mai olvasó számára az is, amilyen rendíthetetlen hűséggel várta vissza Szilágyi Sándort a felesége. Akkoriban sokan kaptak hírt a börtönben feleségük elválásáról, akik könnyebb életet reméltek azáltal maguknak. Kisebbik fia, Aladár, édesapjához való hűségét pedig azzal igazolta, hogy akkor is ragaszkodott vezetéknévéhez, nem változtatta azt meg, amikor többen erre biztatták: jobban érvényesülne, tovább tudna tanulni más családnévvel.

Folyamatos imádságban, állandó Krisztus-közelségben, boldog reménységben élni: ebben is példának lehet Szilágyi Sándor sorsa. Az ő szavai álljanak itt befejezésül: „Most, mikor gyorsított tárgyalásunk és elítélésünk emlékéét felidézem, kezembe veszem a Bibliát és látom, hogy Krisztust ítéltek el korábban ilyen roppant sietséggel... Bírálói szavát hallva mindig az jusson eszembe, hogy csak kicsi töredékét ismerik bűneimnek, Jézus viszont mindent tud, mégis szeret. Ez legyen vigaszom. Minél nyomorultabb voltam, annál inkább vágyódtam Krisztus megmutatására: nézzétek, milyen erőforrás a Megváltó!”³⁰

The Blessed Captive of Christ **Reflections on Sándor Szilágyi's *My Blessed Captivity***

Sándor Szilágyi (1912–1977) was a Reformed pastor who graduated from the theological institute in Cluj. In 1958, he was arrested in connection with the Bethánia movement and sentenced to 20 years in prison; he was released in 1964. After his release, he wrote down his story under the title *Boldog rabságom* [My Blessed Captivity], which spread in samizdat form and was eventually published in the West—the Romanian secret police, the Securitate, also tried to suppress the text. In the revised 1999 edition, András Visky described the work as “the chronicle of a great love”: the story of growing sacred love for Jesus. Sándor Szilágyi recorded the chronicle of captivity with humble faith in God and not with a documentary intent.

In the prison, spiritual unity became substantial: he experienced the fellowship of prayer and of the Scripture together with Protestant, Orthodox, and Catholic brethren. The book also presents stories of conversions: a Romanian inmate, a former colonel, and a young prisoner all found their way to Jesus through Szilágyi's mediating service. In a humane, natural style, he writes honestly about physical suffering, temptations, and small joys—such as a family photo or a leaf glimpsed through the cell window. In addition to

30 uo. 48., 140.

the strength of the prison community, the example of Ferenc Visky, his fellow believer and cellmate, was particularly significant.

Szilágyi never abandoned his guards or fellow inmates during times of trial: stories bear witness to how he served with prayer and love, toward everyone.

The central lesson: one must not only obey earthly power but also bear responsibility in its presence. The core message of the book is that freedom is not necessarily physical—Szilágyi, with a “free heart,” was freer than his fellow prisoners, having voluntarily accepted his fate. His closing thought is especially strengthening: “The more miserable I was, the more I longed to show Christ...”